

STUDIUL INDIVIDUAL AL STUDENTULUI: PARCURS EVOLUTIV

Svetlana SEMIONOV

Catedra Științe ale Educației

This article approaches the individual study of student as a way the method for the formation of professional skills. There are appointed types, forms and levels of individual study, also stylistic profiles of manifestation in educational environment. It follows the evolution of student independence reporting to learning activities from external control to self-control and self-monitoring of independent work. There is proposed the demarche of elaboration a complex individual study, step by step.

În sistemele contemporane de formare profesională și de profesionalizare continuă, *studiul individual* (sau forme similare lui) își confirmă statutul de activitate educațională predominantă. Asistăm la diminuarea graduală a raportului dintre timpul petrecut de student în sala de studii și timpul angajării lui în activități de învățare independentă. În urma analizei bugetului de timp al studenților din universitățile europene, specialiștii în domeniul sociologiei au descoperit că cea mai importantă parte a bugetului de timp al studentului o reprezintă *studiul individual*. Se recomandă studenților să utilizeze 2-3 ore de studiu individual pentru fiecare oră de învățare în sala de studii. Astfel, lucrul individual constituie circa 45 de ore pe săptămână – spațiu și timp profitabil pentru: (1) aprofundarea și extinderea cunoștințelor; (2) formarea interesului pentru activitatea de cunoaștere și acțiune practică în baza cunoașterii; (3) însușirea și stăpânirea instrumentelor de cunoaștere; (4) dezvoltarea abilităților de cercetare și investigare, de intervenții practice în medii reale (sociale, economice, științifice etc.); (5) de probare personală în raport cu cerințele și așteptările pieței muncii. În acest context, instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, sub aspect formal, au rezolvat problema organizării lucrului individual prin respectarea Planului-cadru. Suntem la etapa valorificării potențialului formativ al studiului individual în practica educațională curentă.

Studiul individual în contextul formării de competențe

Studiul individual este acel gen de activitate academică independentă a studentului prevăzută în planul disciplinei curriculare, asumată prin indicațiile profesorului, desfășurată cu sau fără suportul metodic oferit de acesta, dar realizată fără implicarea lui nemijlocită.

Experții în domeniu psihopedagogic recunosc unanim studiul individual al studentului ca modalitate de formare a competențelor profesionale și a celor generice (prerechizit al performanțelor în procesul formării inițiale și al profesionalizării continue). Această ecuatie educațională urmărește dobândirea autonomiei academice de către studenți și punerea ei în acțiune, presupunând o investire mai mare de efort și timp atât din partea profesorului, cât și din partea studentului. Or, „dacă profesorul dorește ca studentul să muncească mai mult individual, atunci el însuși trebuie să muncească mai mult cu studentul” (Dandara, 2009, p.32). Acest fapt, la prima vedere paradoxal, este susținut de argumente teoretice și empirice.

Într-o abordare mai generală, autonomia/independența în învățare se referă la capacitatea individului „de a exercita control asupra propriei activități de învățare”. Controlul în acest context înseamnă că studentul manifestă: a) capacitate de a determina în mod individual orientarea generală a activității de învățare, adică alegerea scopului general; b) implicare activă în organizarea învățării, adică alegerea scopurilor intermediare; c) libertate de a lua decizii, de a alege resursele și strategiile prin care își poate realiza sarcinile de învățare, adică alegerea mijloacelor de realizare a scopurilor generale și intermediare (Boekaerts, 1997). Gradual, studenții își asumă conștient responsabilitatea propriei formări profesionale, prin autocontrolul și automonitorizarea propriei învățări, fapt ce pune în prim-plan rolul activ/proactiv al subiectului în procesul dobândirii independenței.

Pentru a exprima diferența dintre autocontrol și controlul extern în activitatea desfășurată de individ, Richard de Clearms (2001, apud Focșa-Semionov, 2010) a recurs la metafora indivizilor origine și a indivizilor pionieri. *Indivizii sursă* (origins) sunt percepuți ca „origini”, adică surse ale propriilor intenții de a acționa într-un anumit fel, au un înalt sentiment al autodeterminării, sunt capabili să aleagă una dintre mai multe alternative, să-și planifice acțiunile, să-și stabilească singuri obiectivele, să-și gestioneze efortul solicitat de

atingerea propriilor obiective, să-și asume consecințele propriilor alegeri. *Indivizii pionieri* sunt percepuți ca participanți neputincioși la un joc controlat de alții. De aici nevoia de a forma mai degrabă „generatoare de inițiative” decât pionieri.

Profesorul universitar are menirea de a se implica plenar în stimularea și dezvoltarea independenței, autonomiei academice a studentului, transformând-o într-un obiectiv formativ explicit în proiectele curriculare universitare. Abilitarea studentului pentru muncă independentă este un proces dinamic, continuu și gradual. El nu poate fi lăsat la voia întâmplării, ci implică o planificare anticipată judicioasă în etape secvențiale: (1) arată/demonstrează studentului *cum*; (2) lasă-l să exerseze; (3) planifică sarcini structurate în acest sens; (4) oferă multiple și variate oportunități să lucreze independent. Respectivul secvențe de dobândire și exersare a independenței se derulează în funcție de gradul „maturității academice” a studentului, de bagajul și calitatea cunoștințelor și abilităților sale de lucru (metodologice, strategice etc.), de nivelul complexității sarcinii de lucru, de atitudinea și motivația atât a profesorului, cât și a studentului. Scopul primordial al acestui parcurs de predare/învățare a independenței prin intermediul studiului individual este *transferul gradual* al controlului și monitorizării externe, realizate de profesor, *către student*, care treptat se autoresponsabilizează în raport cu planificarea, monitorizarea și evaluarea activității individuale. Transferul se operează pas cu pas, evitându-se extremele: direcționare autoritară, versus indiferență, pierdere totală a controlului. Acest deziderat este realizabil în condițiile unei atitudini pozitive a profesorului față de studiul individual și ale bune cunoașteri de către acesta a necesităților, intereselor, abilităților studentului. Realizat în condiții oportune, transferul este crucial pentru student. Prin exersare, acesta își testează limitele, virtuțile și vulnerabilitățile capacității de lucru independent, devine conștient de faptul că își poate influența învățarea și performanța academică.

Interrelația profesor-student, în contextul studiului individual, implică un dialog permanent, un parteneriat de tip colaborativ și suportiv. Profesorul este mai ales facilitator, consilier, asistent, tutore, iar studentul devine treptat propriul „profesor”. Cunoașterea și autocunoașterea sunt esențiale în acest sistem de interrelaționare. Astfel, buna cunoaștere a studentului îi permite profesorului să decidă asupra nivelului capacității lui de independență potențială și reală. Știind punctele tari și slabe ale studentului, profesorul le discută cu acesta și anticipează împreună eventuale dificultăți sau discontinuități în realizarea studiului individual, pentru a le evita. Acțiunile lor comune sunt prioritar de natură proiectivă, preventivă, decât corectivă. Această bilateralitate presupune implicarea activă, cointereseată a studentului. Cu cât acesta este mai deschis, mai cooperant, mai sincer și conștient de propriile virtuți și limite, cu atât sunt mai reale șansele lui de a fi cunoscut, înțeles și ghidat.

Aspecte operaționale ale studiului individual

Studiul individual nu neapărat presupune „a lucra izolat”, „fără ajutor din exterior” sau „fără a consulta profesorul”. Or, învățarea în sine este un proces interactiv dintre studenți, dintre profesor și student/studenți, este acel schimb reciproc care generează cunoașterea. Implicit, studiul individual implică capacitatea studentului de a interacționa deschis și productiv cu ceilalți, de a-și împărtăși ideile și problemele academice și de a contribui împreună la soluționarea lor. Verbalizarea ideilor, explicarea acestora îi ajută pe studenți să-și clarifice scopurile, să înțeleagă mai profund conceptele. Împărtășind experiențele, confuziile și temerile, studenții se îmbogățesc reciproc, învață unul de la altul. Iar studentul expert în arta învățării excelează lucrând atât individual, cât și în echipă.

Astfel, studiul individual se poate desfășura ca (i) **activitate individuală** sau/și (ii) **activitate de grup**. Fiecare dintre ele are plusurile și minusurile sale. Când studentul lucrează în solitudine, le diferențiem după cum urmează. *Beneficii*: flexibilitate în gestionarea timpului; focalizare pe aspectele problematice ale subiectului de lucru, asupra zonelor deficitare ale propriei cunoașteri; sunt avantajați cu precădere studenții care pot învăța eficient de unii singuri, care își gestionează judicios bugetul de timp. *Dezavantaje*: sunt mai evidente tendințele de procrastinare; lipsește feedback-ul on-line oferit de colegi în raport cu înțelegerea materialului sau cu corectitudinea rezolvării sarcinii; lipsește schimbul de opinii în baza testărilor secvențiale, pe măsura înaintării în procesul de lucru.

Studiul independent realizat în pereche sau în grup mic se consideră eficient din următoarele raționamente: prin reciprocitate crește motivația și activitatea intelectuală; sporește eficacitatea activității de cunoaștere datorită controlului reciproc; studenții își pun mai multe întrebări pentru a clarifica lucrurile; suplinesc golurile de cunoștințe și/sau priceperi învățând unii de la alții; își acordă sprijin reciproc. Printre *dezavantaje* semnalăm:

interacțiunea studenților poate evolua ca relație de grup social și nu ca grup de lucru; cineva poate prelua din proprie inițiativă rolul de „profesor” sau de „expert”; participanții la studiul în grup pot veni nepregătiți la întruniri; membrii mai competenți ai grupului pot domina discuțiile; apar discrepanțe în utilizarea și coordonarea bugetului de timp dintre întâlnirile de grup etc.

În mod special menționăm că prezența partenerului de lucru reorganizează în plan psihologic studentul. De exemplu, când lucrează de unul singur, studentul își poate estima subiectiv activitatea desfășurată, apreciind-o eronat drept completă și finalizată. Or, lucrând în grup, acțiunile de autocontrol ale fiecărui membru sunt reevaluate, pe secvențe de realizare, de către partenerii de grup. Feedback-ul reciproc pe care și-l oferă poate fi unul corectiv și care se consolidează ulterior și prin feedback-ul venit de la profesor. Astfel, scade gradul de subiectivism, iar rezultatele intermediare individuale, fiind estimate prin optica mai multor evaluatori, desemnează obiectiv situația reală. În caz de erori, devieri descoperite participantul la proiectul de grup intervine cu modificări sau/și schimbări în regim on-line, în procesul lucrului asupra sarcinii. Aceste acțiuni corective, fiind însumate, îmbunătățesc substanțial calitatea produsului finit. Este o experiență de excepție, trecând prin care studentul dobândește o serie de abilități iminente independenței și autonomiei academice.

Astfel, *integrat în munca de grup* studiul independent comportă următoarele valențe educative pentru student:

- îl responsabilizează față de sarcinile primite;
- îi sporește încrederea în posibilitățile sale;
- permite individualizarea învățământului în funcție de particularitățile individuale ale fiecăruia, de potențialul intelectual propriu și aptitudini;
- dezvoltă spiritul de inițiativă și priceperea de organizare a muncii;
- dezvoltă motivația pentru studiu și cunoaștere;
- dezvoltă la el spiritul de observație și investigație;
- dezvoltă gândirea în toate formele ei: activă, analitică, logică, critică, divergentă, imaginativă și creatoare;
- îl obișnuiește cu utilizarea rațională a resurselor de informare;
- generează tehnici de autocunoaștere;
- îi formează deprinderi de cercetare pe teren prin coordonarea acțiunilor cu membrii grupului;
- îl pregătește pentru educația permanentă.

În literatura de specialitate se diferențiază tipuri, forme și niveluri ale operării studiului individual. **Tipurile studiului individual** se delimitează după cadrul în care se realizează: (i) exclusiv în cadrul orelor auditoriale (cursuri, seminarii, ore de laborator etc.) sau (ii) în afara lor. **Formele studiului individual** se delimitează după conținutul celor învățate, modul de operare cu stimulii, modul de organizare a informațiilor, nivelul activității psihice la care se realizează acțiunea învățării, modul de administrare a situațiilor de învățare, procesele psihice angajate în actul învățării. **Nivelurile sarcinilor studiului individual** se delimitează după gradul de organizare și complexitate a activității psihice implicate în învățare. Inventariem câteva aspecte ale acestei clasificări.

Tabel

Tipuri și forme ale studiului individual

Tipuri	Forme
În cadrul studiului auditorial	<ul style="list-style-type: none"> - luarea de notițe - realizarea unor sarcini academice curente, pasagere temei cursului - formularea de întrebări/răspunsuri – chestionare/autochestionare - reflecții personale - comentarii critice - rezolvarea studiilor de caz, a situațiilor de problemă - expertizare a produselor activității colegilor, oferire de feedback - investigații și experimente - prezentări individuale/de grup (proiecte, sinteze teoretice, comunicări tematice etc.) - etc.

În afara studiului auditorial	<ul style="list-style-type: none"> - stabilirea obiectivelor activității, proiectarea desfășurării activității, distribuirea bugetului de timp, identificarea bazei de date și materiale etc. - studierea notelor de curs, completarea și extinderea lor - documentarea extinsă din surse diferite - consultarea și/sau studiul în baza manualelor/suporturilor de curs, dicționarelor, articolelor științifice - elaborarea comunicărilor, referatelor, eseurilor, proiectelor, sintezelor, rezumatelor, avizelor, articolelor etc. – ca producție personală - identificarea și rezolvarea studiilor de caz, a situațiilor de problemă având ca mediu de referință domeniul de profil, piața muncii - inițierea, proiectarea, organizarea și desfășurarea unor investigații pe teren - pregătirea către evaluările intermediare și finale - proiectarea, elaborarea, susținerea lucrărilor de an, de licență, de master - etc. (de exemplu: Portofoliul disciplinei, Glosarul cursului, traininguri etc.)
--------------------------------------	--

Sarcinile studiului individual pot fi eșalonate pe trei niveluri: (I) *Cunoaștere, conștientizare*, reproducere (antrenare, exersare); (II) *Aplicare*: restructurare, transfer în situații noi, extindere, argumentare; (III) *Integrare*, căutare și evaluare, reevaluare, îmbunătățire și producere, creare inovativă.

Nivelul I. Sarcinile vizează preponderent replicarea unui model de cunoaștere și acțiune. Activitatea studentului se rezumă la recunoaștere, identificare, descriere, conștientizare, stocare de: informații, modele, structuri, scheme etc. Scopul acestor activități este: reținerea cunoștințelor, formarea unor priceperi și deprinderi clar specificate. *Proodusul academic* se regăsește în: seturi de întrebări/răspunsuri; sinteze/rezumatate ale ideilor principale; liste cu noțiunile importante din text; scheme și structuri ale conținuturilor (plan de idei; tabele cu indicatori; clasificări); comunicări tematice etc.

Nivelul II. Sarcinile de acest nivel se cantonează pe activități de reconsiderare a conținuturilor; procesare a informațiilor prin restructurare, reorganizare, extensie, clasificare și generalizare; atribuire de sensuri personale, generalizare și transfer. Scopul activităților de acest nivel este reevaluarea informațiilor/cunoștințelor noi și stabilirea de conexiuni cu cele stăpânite deja; reorganizarea materialului prin conferire de noi sensuri; documentarea din surse diferite; ajustarea la și/sau transferul în situații noi. *Ca produse curriculare* pot figura: referate; planuri de idei; analize și generalizări însoțite de motivație personală și argumentări; simulări respectând un model standard, aplicat în contexte noi; organizatori grafici elaborați; prezentări individuale și de grup etc.

Nivelul III. Sarcinile pentru acest nivel au un grad sporit de complexitate. Studentul interacționează cu noile conținuturi de manieră personală și creativă, le abordează critic și din perspectiva problematicei prezente, generând informații noi. Studentul preia inițiativa, abordează sarcina academică prin prisma propriei metodologii de lucru; elaborează planuri de acțiune originale cu impact anticipat; negociază și argumentează schimbarea, modificarea contextelor activității individuale, a aspectelor abordate și a finalităților proiectate. *Produsele curriculare* pot fi diverse și, de regulă, opere/elaborări personale: eseu; proiect de cercetare; situație de caz identificată individual, abordată calificat și soluționată; formări (ședințe tematice, traininguri); investigații și experimente; articole științifice; recenzii; inovații; lucrări de an, de licență și master etc.

Eficiența studiului individual este determinată de practicarea echilibrată și armonioasă a tipurilor, formelor și sarcinilor de toate trei niveluri, dar și în funcție de experiența academică a studentului și de capacitățile sale de a lucra independent.

În practica educațională, aceste demersuri teoretice sunt gestionate de către profesor în variate maniere stilistice, care funcționează flexibil, sunt situative și adaptate domeniului curricular specific și contextului particular de lucru. După amploarea implicării profesorului în direcționarea și controlul activității studentului diferențiem mai multe profiluri stilistice: (I) direcționare prioritar realizată de profesor; (II) direcționare și control prin grupul de lucru; (III) autodirecționare și autocontrol realizate individual de student. Le vom descrie succint.

(I) Studiul individual direcționat și controlat de profesor. Cadrul didactic intervine substanțial în definirea, planificarea, monitorizarea și evaluarea activității individuale. Implicațiile sale se distribuie variat, pe un continuum între *control autoritar – delegare graduală a controlului* către student.

(1.1.) În cazul controlului autoritar, profesorul își asumă integral deciziile privind scopurile și obiectivele, stabilește tipul de activitate și secvențele derulării acesteia, decide când și cum se face evaluarea. Această manieră stilistică este benefică pentru studenții începători, aflați la primele experiențe academice de lucru independent. Sau: în cazul activităților individuale cu un nivel sporit de complexitate și nepractice anterior; în cazul explorării unor domenii noi ale cunoașterii care au mai puține tangențe cu cele studiate anterior; în cazul exersării unor abilități practice complexe și în contexte necunoscute studenților.

(1.2.) Diminuarea controlului exercitat de profesor se produce treptat. Demarează prin a oferi studenților mai multe activități individuale cu dreptul de a face propria alegere. Acestea diferă ca nivel de complexitate, subiecte abordate, dar extrase din același domeniu tematic. Profesorul continuă să direcționeze activitatea studenților îndeaproape, se implică activ în selectarea activităților și a metodelor de lucru, în identificarea materialelor de suport și în formarea produsului final. Aceste intervenții sunt binevenite la etapa când studenții își testează deprinderile de lucru independent.

(II) Studiul individual este direcționat prin parteneriatul grupului de lucru și operează în două substiluri exprimate prin (2.1.) *îndrumare* și (2.2.) *colaborare*. Aceste stiluri sunt în mare măsură interactive. Profesorul începe a implica preponderent studenții în stabilirea de comun acord a scopurilor și obiectivelor lucrului individual, în identificarea activităților și a criteriilor de evaluare.

(2.1.) *Îndrumare* sau *tutoriat*. Se ține cont de faptul că membrii grupului de lucru sunt în situații diferite în raport cu sarcina individuală. Cei experți își asumă rolul de tutore, iar ceilalți, pentru care sarcina este nefamiliară, iar scopul urmărit – unul important, sunt „parteneri de învățare”. Studenții demarează lucrul prin definirea rolurilor fiecăruia în cadrul derulării studiului independent de grup. Și, odată asumate, aceste roluri le definesc conduitele.

(2.2.) *Colaborare de grup*. Este indicat când membrii grupului de lucru au același nivel de expertiză în raport cu sarcina individuală. Ei se implică cu același statut și lucrează prin colaborare la stabilirea obiectivelor, planificarea activității, desemnarea criteriilor de evaluare a produsului finit, după o consultare prealabilă a profesorului. Acest stil servește ca rampă de lansare pentru autodirecționarea studiului individual.

(III) Studiu independent autodirecționat manifest în două substiluri: (3.1) *autodirecționare prin negociere* și (3.2.) *autodirecționare prin explorare*.

(3.1.) *Autodirecționarea prin negociere sau în bază de contract*. Studentul își asumă aproape integral controlul și responsabilitatea deciziilor luate în raport cu: fixarea scopului și a obiectivelor de lucru; planificarea metodologiei, etapelor de lucru și a criteriilor evaluării. Aspectele respective sunt coordonate cu profesorul și numai cu accețiunea acestuia se procedează la realizarea celor proiectate. Se specifică faptul că produsul finit va fi supus evaluării individuale și de grup, dar ca autoritate evaluativă finală rămâne profesorul.

(3.2.) *Autodirecționare explorativă*. Studiul independent realizat, fie individual, fie în echipă, este „opera exclusivă” a studentului/studenților. Autorul/autorii „activează pe cont propriu”, ei elaborează, autocontrolează și automonitorează fiecare secvență: scopuri, obiective – planificare – organizare, implementare, formare, prezentare – evaluare. Studenții își asumă conștient designul proiectului și consecințele. Ei se autoresponsabilizează pentru oportunitatea celor proiectate, corectitudinea metodologică, relevanța în raport cu cerințele curriculare, inclusiv pentru înregistrarea și documentarea volumului și calității muncii desfășurate și a rezultatului obținut. Se admite implicarea resurselor și a mentorilor din afară.

Deseori în cadrul aceleiași grupe academice operează concomitent mai multe stiluri de direcționare a studiului individual. Această varietate poate fi un indiciu al calității activității de instruire/învățare, și demonstrează ajustarea studiului individual necesităților studentului, capacității sale de învățare și funcționare independentă. Or, abilitatea de a administra și monitoriza propria învățare fluctuează atât în timp cât și pe domenii curriculare. Unul și același student își poate autodirecționa individual învățarea într-un anumit domeniu al cunoașterii academice (de exemplu, psihologie), dar are nevoie de ghidare și control extern pentru alte arii curriculare (de exemplu, didactică).

Aplicații în practica educațională

Descriem explicit „nouă pași”, care și-au confirmat eficacitatea în abordarea studiului individual, de la conceperea până la evaluarea acestuia. Referințele de rigoare sunt făcute, preponderent, în baza unui studiu individual axat pe proiect de cercetare, cu genericul „*Producerea unei lucrări personale originale în baza unei microcercetări empirice realizate pe teren*”, dezvoltat în cadrul disciplinei curriculare „Psihologie educațională”, anul III, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației.

Pașii prezentați sunt suplimentați cu repere teoretice punctuale. Sugestiile pot fi urmate integral sau parțial, în funcție de specificul activității individuale, de experiența anterioară a studentului și profesorului.

Pasul 1. Introducerea studiului individual. Profesorul, în plenum unei sesiuni de lucru cu grupa academică, poate desemna cadrul general al studiului ce urmează a fi realizat și limitele de timp. De exemplu, delimitează liniile directorii ale acestui gen de studiu individual: (a) *cercetare pe teren* (instituție de învățământ: școlară, preșcolară, universitară; centru de triere; ONG preocupat de problemele copiilor și ale familiei etc.); (b) *utilizarea unui instrument de cercetare empirică consacrat* (la alegere, relevant variabilelor studiate); (c) *repere teoretice* selective (2-3 cercetători ai problemei, desemnarea conceptelor de lucru, referințe bibliografice); (d) *prelucrarea și prezentarea datelor colectate* (diagrame, tabele, grafice etc.); (e) *concluzii parțiale și finale*. Ca extensie se poate proceda la (f) elaborarea unui *articol științific*; (g) realizarea unei *recenzii* la articolul elaborat de un coleg.

Această probă academică este o activitate individuală complexă ce integrează: cunoștințe teoretice, metodologice și strategice; abilități practice formate inclusiv la alte materii curriculare (transfer transversal și pe orizontală); interacțiune relevantă cu mediul profesional din domeniul formării inițiale a studenților. Prin mesajul său, profesorul încurajează studenții să-și asume responsabilitatea identificării problemei de cercetare, a grupului țintă ce poate beneficia de rezultatele cercetării procedate, a informației ce o vor colecta, a modului cum o vor forma și prezenta spre evaluare.

Se va insista asupra discutării și stabilirii, de comun acord, a limitelor temporale de executare și prezentare a elaborării personale. Este un element-cheie ce poate preveni, pe de o parte, procrastinarea studentului și chiar eșecul acestuia. Pe de altă parte, oferă profesorului posibilitatea de a planifica judicios consultațiile individuale sau/și de grup necesare studenților pe parcursul realizării activității independente.

Pasul 2. Selectarea problemei de cercetare și a subiectului concret. Problema poate fi una puțin explorată (monitorizarea copiilor din familiile dezintegrate temporar la nivel de comunitate) sau care vizează abordări contradictorii la nivel de societate (introducerea uniforme școlare unice în instituțiile preuniversitare). Studenții au libertatea de a decide conform intereselor personale, pot lua în calcul specializările profesionale spre care aspiră, sau un conflict interior personal (lipsa încrederii în sine, subaprecierea, anxietatea academică etc.), pot reieși din realitățile pe care le descoperă în timpul practicii pasive de specialitate etc. Trebuie identificat un subiect concret (de exemplu, *viziunea adolescenților asupra obligativității uniforme școlare*); acesta le canalizează căutările: grupului țintă, suportului teoretic, instrumentului de cercetare. La această etapă studenții își autodirecționează căutările. Ei își asumă relevanța subiectului selectat, capacitatea personală de a-l gestiona, riscul abordării lui empirice și încadrarea în bugetul de timp disponibil. Ei identifică argumente pentru decizia luată și se pregătesc să negocieze cu profesorul. Își pot testa respectiva decizie examinând situația dată prin analiza SWAT. Astfel, identifică eventuale capcane, dar și oportunitățile de care pot beneficia. Informația acumulată le servește la planificarea obiectivă a viitoarelor secvențe de lucru.

Pasul 3. Planificarea studiului. Fiecare student își planifică minuțios procesul studiului și managementul activității de lucru. Astfel: (a) elaborează scopul și obiectivele; (b) etapele studiului pe care le va urma pas cu pas; (c) timpul și datele exacte de realizare a pașilor prevăzuți; (d) audiența care poate fi interesată de rezultatele cercetării sale (elevi, studenți, cadre didactice, oficialități, organizații naționale și/sau internaționale etc.); (e) modalități de a-și prezenta și face auzite rezultatele (emisiune TV sau radio; ziar local sau central; buletine informative, pliante; dramatizare; video, ședințe de formare etc.); (f) persoane de referință, experți la care se pot adresa după informații, sugestii, ajutor în caz de necesitate; (g) modalități și criterii de autoevaluare și evaluare.

Ceea ce trebuie subliniat este că planificarea se face din prisma studentului. De exemplu, în formularea scopului, accentul cade pe cunoștințele și deprinderile cu care se îmbogățește subiectul, de asemenea, se centrează pe posibilitatea de aplicare și utilizare a cunoștințelor dobândite. Prin aceasta studiul independent diferă de alte sarcini academice: studentul se plasează pe sine, ca persoană cunoscătoare, în centrul activității. El își urmărește și testează propria creștere ca subiect al autoformării, la nivel de cunoștințe, deprinderi, modele comportamentale etc.

Or, planul individual de lucru este o formă de angajament personal al studentului în raport cu sine însuși, dar și un gen de contract încheiat cu profesorul. Unul din avantajele lui este că, datorită planificării judicioase, pe secvențe de lucru bine delimitate și axate în timp, apar mai puține probleme neprevăzute pe parcurs. Astfel, prin planificare studentul poate determina foarte exact nu doar ce are de făcut, când și cum, dar și în ce domenii va avea nevoie de îndrumare.

În acest context, studentul trebuie să se angajeze activ, responsabil și pe cont propriu în designul proiectului de lucru. Reflectează asupra experiențelor de învățare anterioare pentru a lua în calcul atributele personale forte, dar și punctele slabe. Ajustează procesul studiului individual în funcție de capacitățile personale curente, dar prevede și spațiu pentru creștere și dezvoltare, conștient de efortul suplimentar pe care îl va investi și eventualele riscuri.

Planificarea este pasul-cheie, care trebuie coordonat cu profesorul-tutore sau cu un alt expert. Feedback-ul acestora asigură studentului mișcarea corectă și productivă în activitățile studiului individual.

Pasul 4. Organizarea studiului individual. Este etapa ce urmează planificării. Este o modalitate de a vizualiza etapele-cheie ale studiului, succesiunea logică, de a deduce asigurarea materială, strategică, metodică a cercetării și acoperirea tuturor obiectivelor fixate. Este prin sine însăși o strategie de planificare sau replanificare. Poate servi și la evaluarea intermediară a gradului de înțelegere și conștientizare a celor urmărite prin studiul individual. În acest scop, sunt recomandate diverse tipuri de organizatori grafici. Aceștia pot genera variate structuri: descriptive, tematice (rețea semantică, hartă mentală); comparative (diagrame tip Venn); de sistematizare după criterii (tabele liniare, sinoptice, „T” etc.). Reflectarea demersului studiului individual prin organizatori grafici facilitează descoperirea unor legități, reguli, puncte nodale; generează o serie de întrebări ce clarifică aspecte, la prima vedere, secundare. De exemplu, cum pot obține permisiunea de a supune grupul țintă testării; când este mai oportună investigarea empirică; cine îmi poate oferi suport financiar pentru procurarea/multiplicarea materialelor de cercetare/de lucru; cine dintre profesorii universitari studiază acest aspect teoretic etc. Organizatorul grafic elaborat calitativ prezintă condensat „tabloul de ansamblu” al studiului individual, este materializarea ideilor, intențiilor, pașilor concreți și a lucrurilor „de făcut” plasate, filosofic vorbind, în „timp și spațiu”. Este o modalitate eficientă de a ține evidența acțiunilor, de a monitoriza respectarea termenilor în raport cu bugetul de timp general. Produsul rezultat poate fi supus evaluării de către profesor sau experți. Este binevenită acceptiunea acestora. Chiar și în caz contrar, studentul îl utilizează, dacă îl consideră util și benefic sieși. El are dreptul să ia propriile decizii și să-și asume responsabilitatea urmărilor, ceea ce este un bun exercițiu al independenței academice.

Pasul 5. Selectarea metodelor de studiu. În funcție de problema și subiectul studiului, studentul selectează metodele și sursele. Se poate informa consultând literatura din bibliotecile disponibile, poate accesa Internetul, se poate referi la publicațiile periodice (de exemplu, în selectarea unui studiu de caz relevant sau a unei dezbateri publice susținute de personalități notorii), poate aduna informația din primă sursă: administrația școlii sau a instituției de reper pentru cercetarea sa (metoda interviului, studierea documentației: planuri, registre, rapoarte etc.). Informația acumulată trebuie verificată înainte de a o face publică sau a o insera în elaborarea sa, prin raportare la reperele teoretice stabilite inițial în baza cercetărilor de referință în domeniu.

Instrumentul aplicat în propria cercetare pe teren trebuie selectat cu acuratețe pentru a servi scopului și obiectivelor fixate. Este preferabilă utilizarea unor metode empirice consacrate, aplicate în studii științifice anterioare. În caz de dubii sau nesiguranță, trebuie consultat profesorul or un alt expert.

Pasul 6. Colectarea informației. Ca și în cazul selectării metodelor de studiu, informația se colectează în funcție de scopul și obiectivele urmărite. Există variate modalități de colectare și înregistrare a informației relevante. De exemplu, lecturi și luare de notițe; observare și înregistrare conform unor criterii de căutare; prelucrare și sintetizare a datelor obținute prin anchetă, sondaj, brainstorming, focus grup, testare sau experiment de laborator. În fiecare caz aparte există anumite cerințe care, fiind respectate, asigură valabilitatea rezultatelor obținute. De exemplu, dacă aplică metoda interviului, studentul trebuie să știe: (a) cum selectează persoanele reprezentative pentru acest interviu; (b) cum le contactează și se programează pentru această întrevvedere; (c) cum se pregătește pentru subiectul interviului, pentru a demonstra competență și cum pregătește și formulează întrebările; (d) cum să producă o impresie bună pe parcursul interviului; (e) cum să adreseze întrebările și să noteze răspunsurile; (f) cum prelucrează informația obținută în baza interviului realizat și cum o generalizează; (g) cum și când informează persoana interviuată despre concluziile sale.

Colectarea informației, parafrazarea surselor scrise consultate și indicarea referințelor sunt un indicator al capacității studentului de a lucra cu textul în mod științific corect și de manieră etică. Se presupune că studentul cunoaște toate aceste aspecte principiale înainte de a proceda la lucrul asupra unui studiu individual complex prin natura sa. Altfel, fiind nevoit să învețe „din mers”, își va pierde din entuziasmul de lucru și va avea nevoie de mult mai mult timp pentru realizarea activității. Pentru evitarea anumitor erori se recomandă colaborarea cu profesorul sau cu colegii experți.

Pasul 7. Dezvoltarea produsului. Există o părere preconcepută printre studenți, precum că studiul individual se materializează într-un raport în scris. Pe când produsul final se poate regăsi în variate formate: cărți, pliante, baze de date, dramatizări, video, gazete de perete, diagrame, diorame, postere, albume cu poze ce reflectă ciclul dezvoltării, evoluției/involuției fenomenului studiat, campanii de promovare a unei idei sau produs etc. Principala condiție este ca elaborarea finală să fie relevantă subiectului cercetat, să fie originală și autentică. De exemplu, dacă subiectul studiului a fost „Etapă în evoluția uniforme școlare în instituțiile din Republica Moldova”, produsul final poate fi o planșă color organizată în baza *liniei timpului*. Momentele definitorii și nodale sunt marcate prin decupări din ziarele epocilor respective, poze și mărturii ale persoanelor oculare sau extrase din surse periodice și lucrări științifice, anecdote sau situații haioase legate de anumite momente etc. Or, elaborarea personală ca rezultat al studiului individual trebuie să exprime personalitatea autorului; să demonstreze profunzimea implicării în cercetare, relevanța și caracterul veridic al rezultatelor obținute; să ilustreze entuziasmul și plăcerea cu care s-a lucrat și, evident, să cucerească, să se impună prin originalitatea sa.

Pasul 8. Împărțirea/prezentarea produsului final al studiului. Este o etapă care are anumite raționamente formative: (1) studenții pot învăța unul de la altul; (2) se apreciază produsul activității prin reacția colegilor și se poate interveni cu anumite modificări și/sau îmbunătățiri; (3) rezultatul muncii este expus grupului spre evaluare și obținere de feedback.

Există diverse modalități de a prezenta produsul final. Printre cele mai utilizate sunt prezentarea orală însoțită sau nu de materiale tipărite, prezentarea în baza mijloacelor tehnice actuale. O altă modalitate poate fi expunerea produsului activității: planșe, expoziții, ziar, spectacol, training etc. Fiecare dintre aceste forme, pentru a fi eficiente, presupune respectarea anumitor cerințe care trebuie cunoscute și învățate. De exemplu, dacă se procedează la un raport oral, studentul trebuie: (a) să pregătească respectiva comunicare; (b) să exerseze prezentarea; (c) să ordoneze logic și argumentat materialul; (4) să se poziționeze în fața audienței pentru a fi auzit și văzut de toți cei prezenți; (d) să se prezinte pe sine însuși; (e) să cunoască conținutul suficient de bine pentru a vorbi liber; (f) să mențină contactul cu audiența; (g) să vorbească suficient de tare pentru a fi auzit; (h) să folosească suporturi vizuale sau chiar artefacte pentru a fortifica mesajul și a convinge; (i) să punteze ideile de bază; (j) să dozeze timpul comunicării pentru a nu obosi sau dizolva esența mesajului; (k) să solicite întrebări; (l) să transmită audienței spre completare o foaie de evaluare; (m) să mulțumească audienței.

În urma acestui exercițiu, studentul trebuie să se aleagă cu cel puțin două comentarii pozitive ale colegilor pentru fiecare sugestie critică și conformă criteriilor de evaluare anunțate anticipat. Este acel echilibru care îi asigură imaginea pozitivă și încrederea în sine, contribuind la performanțele lui viitoare.

Pasul 9. Evaluarea produsului creat prin studiul individual. Evaluarea lucrului individual poate fi sumativă și formativă, în baza setului de criterii stabilit de comun acord, înainte de demararea studiului.

Prin evaluarea formativă studentul își examinează performanța lucrului pe secvențe ale parcursului activității individuale.

Criteriile pot fi următoarele:

- Planificarea studiului individual a fost reușită
- Am gestionat eficient bugetul de timp
- M-am documentat din surse variate
- Cercetarea mea a fost extensivă/a vizat mai multe aspecte
- Produsul final este unul complet
- Prezentarea mea a fost reușită
- Am un sentiment de satisfacție pentru studiul independent realizat de mine.

Aceste criterii pot fi utilizate și pentru evaluarea realizată de către profesor și colegi. Rezultatele acestor evaluări pot fi reunite împreună și discutate la întrevvedere de totalizare a studentului cu profesorul.

Se poate proceda și la evaluarea sumativă în aprecierea produsului final al studiului independent. În acest caz, criteriile de evaluare sunt specifice, în funcție de tipul produsului creat (articol științific; ședință de training; prezentare PWP; eseu; recenzie; spectacol; pliant; ziar; video etc.).

Evaluarea produsului generat în urma studiului individual scoate în evidență achizițiile studentului la nivel de cunoștințe, abilități, valori, emoții, dar și aspecte care trebuie îmbunătățite pe viitor.

Mențiuni speciale. În cazul studenților, se recomandă insistent aplicarea autoevaluării, activitate care le asigură un feedback propriu. Autoevaluarea, la fel ca evaluarea, presupune un set de criterii pe baza cărora fiecare student își va verifica parcursul și produsul activității individuale. Criteriile sunt definitorii pentru învățarea independenței.

Mai întâi, *criteriile de evaluare, autoevaluare* (utile pentru monitorizarea progresului și pentru a decide când se poate considera că obiectivele au fost realizate) se stabilesc împreună cu profesorul sau sunt propuse de acesta. În timp, prin utilizarea lor permanentă, crește probabilitatea ca studentul să învețe a elabora propriul sistem de criterii la care își raportează lucrările. Astfel, crește independența acestuia față de evaluatorii externi. Mai mult decât atât, studentul identifică și corectează erorile în procesul lucrului însuși. Pentru ca acest instrument de autocontrol și automonitorizare să lucreze eficient, sistemul de criterii utilizat de subiect trebuie să fie relevant tipului de produs elaborat, adecvat nivelului academic al studentului, altfel se ajunge la sub- sau supraaprecierea rezultatelor.

Concluzii. Învățarea independenței academice prin studiul individual este un proces complex, continuu, de durată. Acest deziderat este în egală măsură prerogativa profesorului, dar și a fiecărui student în parte, angajat ca partener egal în activitatea de instruire/învățare. Inițial profesorul își asumă în mare parte direcționarea și controlul activității academice a studentului. Treptat, pe măsura maturizării și evoluției universitare prin cunoaștere și exersare, studentul își asumă responsabilitatea învățării, își autodirecționează și automonitorizează propriul parcurs academic, inclusiv la nivelul studiului individual.

Bibliografie:

1. Boekaerts M. Self-Regulated Learning // Learning and Instruction, 1997, vol.7 (2), p.161-186.
2. Dandara O. Învățarea academică independentă – modalitate de formare a competențelor profesionale // Studia Universitatis, 2009, p.31.
3. Focșa-Semionov Sv. Învățarea autoreglată. Teorie. Strategii de învățare. - Chișinău: Epigraf, 2010.
4. Zimmerman B.J., Schunk D.H. (Eds.). Selfregulated learning and academic achievement: Theoretical perspectives (2nd ed.). - Mahwah, NJ: Erlbaum, 2001.

Prezentat la 08.06.2012